

PÉCHVÁRADI VAGY FARNÁDI?

Ismeretes dolog, hogy a *szent-föld első leírása* a hazai irodalomban latin nyelven e két ember neve alatt jutott reánk, hogy *Pécsvári* vagy *Farnádi*, egyik a másikon, szinte négyszáz esztendővel ezelőtt lopást követett el: de még a mai napig eldöntetlen, hogy melyik hát az eredeti tulajdonos és melyik az igazi tolvaj, a hazai irodalom első »híres-neves és nevezetes« nagy tolvaja? Mert bizony az nem közönséges alacsonyság, hogy valaki *egy egész könyvet az első leírás dicsőségével* mástól eltulajdonítson és a maga szerzeményeként a világba széleszsen. *Toldy Ferencz* azt vallotta, hogy a »Compendiosa quaedam, nec minus lectu iocunda descriptio urbis Hierusalem, atque diligens omnium locorum terre sancte in Hierosolymis adnotatio«¹ — a Pécsvári Gábor munkája, de Farnádi Miklós a saját neve alatt adta ki.² Az idősebb *Szinnyei József* szerint ellenben állítólag Pécsvári írta át a Farnádi művét.³ A *Régi Magyar Könyvtár* imént megjelent harmadik kötete már egyenesen azt tanítja, hogy a Farnádi-féle kiadás — az *első eredeti kiadás*, melynek iratása évét *Tobler 1490*, nyomtatása idejét *1500* tájára teszi;⁴ hogy ezzel szórúl szóra megegyezik a Pécsvári Gábor munkája, kivéve az előbeszéd néhány sorát, s különösen azon helyét, melyben Farnádi említi, hogy ő a szent földet praelatusa engedelmével járta meg, hová Pécsvári Gábor e szavakat csúsztatja be: »in anno a partu Virginis Mariae 1514.« Különben a Pécsvári könyve ugyanazon betűkkel és kezdő betűkkel készült, mint a Farnádi kiadása, így kétségtelen bécsi nyomtatvány. Tobler iratása évét *1514*-re, nyomtatása idejét pedig *1525* tájára helyezi; mert a Farnádi

¹ *Per quendam in Christo patrem fratrem Gabrielem*, natione ungarum, divi Francisci ordinis de *sacra observantia* luculenter, nam ea ipsa loca propriis conspexit oculis, congesta ac breviter *per eundem* comportata, incipit(ur). Alább rövidebb czímül: *Compendium locorum terre sancte*.

² *Toldy Ferencz*: Az ó- s középkori magyar irodalom története. Pest 1862. II. k. 57 l.

³ *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. III. Budapest, 1883. 197. l.

⁴ *Szabó Károly* és *Hellebrant Árpád*: Régi Magyar Könyvtár. Budapest. 1896. 23 l.

szövegét nem ismerte, sőt nem is látta, így a két kiadás azonoságáról meg nem győződhetett, s a Péchvárad szövegét is eredeti önálló munkának tartja.¹

Ime, világosan követhetjük Péchvárad szerzőségére nézve a nézet megváltozását. Szinnyi József Toldy ellenében még csak azzal a kifejezéssel él, hogy *állítólag* Péchvárad írta át a Farnádi művét. S hivatkozik forrásul a *Denis* vaskos kötetére, a bécsi könyvnyomtatás történetére, mely 1782-ben jelent meg; valamint a *Könyvkiállítási Emlékre*, a budapesti 1882-diki tárlat ismertetésére, mely a Denis könyvénél épen száz esztendővel később keletkezett. A száz éves időköz végső pontjain álló két műben kell tehát lennie ama fogantyúnak, melybe Szinnyi a maga nyilatkozatával kapaszkodik. Denis azonban Péchváradról teljesen hallgat, mivel sem nevét, sem munkáját nem ismeri; csak a Farnádi-féle kiadásról emlékszik meg ama nyomtatványok között, melyek az év megjelölése nélkül készültek, miután a bécsi nyomtatványokat 1530-ig esztendő szerint felsorolta; s csakis azt jegyzi meg róla, hogy *hihetőleg a Winterburger* műhelyéből származik; hogy a szentföldnek ez a leírása sem a Wading rendi könyves házában, sem a Czwittinger vagy Horányi kimutatásában nem fordul elő.² A Könyvkiállítási Emlék meg nyilván a Toldy felfogásához hajlik Toblernek ama, *Noroffra* alapított véleménye ellen, hogy Farnádi az író, mert hiszen Péchvárad Gábor mind a címlapon, mind a szövegben meg van nevezve, mint ösmert és befolyásos egyéniség, ki a XVI. század elején a magyar ferenczrendiek között szerepet játszott; sőt tudjuk róla, hogy 1514-ben a szentföldre zárandokolt, míg Farnádi Miklósról éppen semmit sem tudunk. »Mind a mellett — úgy mond — a kérdés még ezzel megoldva nincs: hogyan lehet az, hogy ugyanazon nyomdában, ugyanazon betűkkel, valószínűleg egy időben, egy munka két különböző szerző neve alatt lát világot? Mindenesetre ez a legritkább curiosumok sorába tartozik.«³

Bármiképp lehet, a miről különben majd alább szólunk, — de az az egy *merő* lehetetlenség, hogy valaki akár a Denis történetéből, akár a Könyvkiállítási Emlék érveléséből arra a következtetésre juthasson, hogy állítólag Péchvárad írta át a Farnádi művét. A Szinnyi egyetlen fogantyúja — a Tobler, illetve Noroff megemlézése a Könyvkiállítási Emlékben; mint gondos kutató és lelkiismeretes gyűjtő, minden aprólékos adatot értékesíteni törekszik: de ezzel az alkalommal többet állít, mint a mennyit az egész fejtegetésből, az ellentétes bizonyítékok összemérésével levezethet. Mert csak azért, hogy valaki *külföldi* író, a hazai tudósnál még nem szavahihetőbb; az ő pusztá föltevése ennek a belső érvek erős alapjára építő megokolásánál még nem nyomósabb.

¹ *Ugyanazok*: Ugyanott. 285 l.

² *Michael Denis*: Wiens Buchdruckergeschicht. Wien, 1782. 312—313 l.

³ *Könyvkiállítási Emlék és Könyvkiállítási Kalauz*. Budapest, 1882. 204. illetve 200—201. l.

A *Régi Magyar Könyvtár* harmadik kötete még tovább megy; ez már egyenesen Toblerre hivatkozva, a kétes fémét jó készpénzül fogadva tanítja, hogy nem állítólag, hanem határozottan Farnádi az eredeti tulajdonos, így természetesen Péchvári az irodalmi tolvaj; holott maga beismeri és kiemeli, hogy Tobler a Farnádi-féle kiadást nem is látta: ennél fogva a két példány korának meghatározására döntő ítéletet sem mondhatott. Mert az ilyen ítélet meghozatalára részletes összehasonlítás és beható tanulmányozás szükséges; hiszen a hol a külső bizonyítékok hiányzanak, ott csupán a belső érvek tanúskodhatnak.

A külső bizonyítékok közül a két kiadáson sem a nyomtatónak neve, sem a nyomtatásnak ideje nincs meg. Alakjuk, kiállításuk, kezdőbetűjük és címfelírásuk, szövegbeli szedésök és minden jelzésök meglehetősen megegyezik; a Farnádi-féle példány mindössze csak abban különbözik, hogy a nyomása valamivel szebb és tisztább, a végén pedig ott áll: *Impressum Vienne*. Épen ezen az alapon gyaníthatja Denis, hogy a munka *hihetőleg* a Winterburger műhelyéből való, mert a nyomtatásnak illetően jelzése, Bécsnek illetően helyesírása nála fordul olykor elő;¹ s épen ezen az alapon hiheti el Noroffnak Tobler,² hogy a munka 1500 táján, vagy valamivel előbb került ki a sajtó alól; mert a nyomtatásnak illetően jelzése, Bécsnek illetően helyesírása a Winterburger működésének leginkább első éveibe esik; ő pedig 1492-től 1519-ig dolgozott Bécsben.³ De ez az alap nem kőből rakott, hanem merő ingovány; mert az *Impressum Vienne* ilyen helyesírása a Winterburger kiadásain is csak nagy-kivételesen és szinte mindég a neve kitételével vagy legalább kezdőbetűivel szerepel,⁴ s nem szorítkozik csupán működésének első éveire, hanem még a XVI. század második évtizedének elején is felbukkan.⁵ S maga Denis a Farnádi-féle kiadást épen oly nyomtatványok között ismerteti, melyek az ő hozzávető megállapítása szerint *1512-től 1515-ig* jelennek meg; holott a bizonytalan évbeli munkák felsorolásában is bizonyos időrendet megtartani törekszik. Nincs tehát semmi meggyőző ok, semmi külső bizonyíték a Tobler állítása mellett; a Farnádi-féle kiadás készülhetett volna a Winterburger utolsó esztendeiben is, ha általan az ő műhelyében készült. Mert az *Impressum Vienne* (bár rend szerint Pannonie vagy Austrie kiegészítéssel) a *húszas* években a *Singrenius* nyomtatványain még elő-előfordul,⁶ sőt rövidség vagy utánzás szándékával talán kiegészítés nélkül is előfordulhatott. Legalább Denis, a jeles szakember, a maga lelkiismeretességében nem meri határozottan kimondani,

¹ *Michael Denis*: Wiens Buchdruckergeschicht. Wien. 1782. VII. 1.

² *Titus Tobler*: Bibliographia Geographica Palaestinae. Leipzig, 1867. 60. 1.

³ *Michael Denis*: Wiens Buchdruckergeschicht. Wien. 1782. VI. 1.

⁴ *Ugyanaz*: Ugyanott. 297, 298, 299, 304 1.

⁵ *Ugyanaz*: Ugyanott. 310, 314 1.

⁶ *Ugyanaz*: Ugyanott. 211, 219, 231, 318 1.

hogy a Farnádi példánya a Winterburger-műhely terméke; csak a *hihetőleg* szóval él.

Ha már most Denis a Péchváradai könyvéről nem beszél, csak a Farnádiéről; ha Tobler a Farnádi-féle kiadást nem ismeri, csak Noroff után indul: hogyan tehetnek hiteles bizonysgot akár az egyik, akár a másik szerzsége mellett? S ha már most nem bizonyos, hogy a Farnádi-féle példány mikor nyomult, sőt eleddig az sem épen kétségtelen, hogy kinek a műhelyéből származik: hogyan lehet a Farnádi elsőségét döntő itélettel megállapítani? Hiszen minden belső érv, minden megfogható és elfogadható adat, az összetett bizonyítás megannyi elvitathatatlan erősségként, a *Péchváradai* igazát támogatja.

Im, mindjárt a *czímlapon*, hathatós érvek szólnak mellette: 1-ször a Farnádi-féle példányon az író csak *általában* van megemlítve, hogy ferencrendi szerzetes, frater divi Francisci ordinis de Observantia;¹ míg a Péchváradai könyvén *egyenesen* az áll, hogy ez az író *Gábor*, ferencz-rendi szerzetes atya, pater frater Gabriel, divi Francisci ordinis de sacra Observantia; 2-ször, azon a folytatás tovább egyszerűen csak azt mondja, hogy a szentföld ismertetése, szépen összefoglalva és röviden összehordva, mert az illető barát saját szemével látta ama helyeket, szerencsésen kezdődik; míg ezen a Gábor név után nyomatékos rámutatással ki van emelve, hogy ez az ismertetés szépen összefoglalva és *általa* röviden összehordva, szerencsésen kezdődik. (Descriptio vagy adnotatio luculenter congesta ac breviter *per eundem* comportata, feliciter incipitur.) A Gábor név s utána a réamutató azonosító idem határozott bizonyossággal Péchváradira utal.

Az ő czímlapjának megjelölésében még figyelemre és mérlegelésre méltó a *sacra* observantia és *pater* Gabriel kifejezés is. A magyarországi ferenczesek két csoportja 1523 óta a Provincia sanctissimi Salvatoris és Provincia Sanctae Mariae nevet viseli;² előbb azonban azokat régi szigorúbb szervezetök miatt az observantiáról különböztették meg, ezeket szabadabb szabályzatuknál fogva conventuálisoknak hívták; s azok annyira ragaszkodtak a magok eredeti rendtartásához, hogy a két irány összecsatolásának mindenkép ellene szegültek; a mikor például a rákosi gyűlésen Drágy Bertalan, Geréb Péter és általában a rendek követelték, hogy a conventuálisokkal egyesüljenek, különben az országból számkiűzik őket; a mikor ez időbeli fejök, *Laskai Osváld*, a hír-

¹ *Compendiosa quaedam, nec minus lectu iocunda descriptio urbis Hierusalem, atque diligens omnium locorum terre sancte in Hierosolymis adnotatio, per quemdam devotum in Christo fratrem divi Francisci ordinis de Observantia, nationis vero hungarice luculenter, nam ea ipsa terre loca propriis conspexit oculis, congesta ac breviter comportata, incipitur feliciter. Tizenhét sorban.*

² *Fridrich Orbán*: Historia seu compendiosa descriptio Provinciae Hungariae Ordinis Minorum S. P. Francisci, Strictioris Observantiae, militantis sub Gloriosissimo Titulo Sanctissimi Salvatoris. Kassa, 1759. 25. l.

neves egyházi író, a nehéz nyomás alatt már ingadozni s a római egyetemes rendfőnökkel már tárgyalni kezdett; az öreg *Sopronczai István*, a kitűnő szónok, két ízben a magyar tartomány főnöke kijelentette, hogy ebben sem a királynak, sem az országnak nem engedelmeskedik, a szent observantiáért készebb elhagyni honát. (Nec Regni, nec Regno in hac unione obediens ero, sed pro sancta Observantia de Regno Hungariae exire paratus sum.¹ A Péchváradai címclapjának megjelölésében a *sacra* observantia kifejezés nagyon beleillik annak a tollába, a ki szentföldi útja előtt már kétszer állt a szerzet élén, ennél fogva már öregebb, s a régi rendtartás iránt kegyeletesebb lehetett; így látszólag ez is reá vall. A *pater* szó pedig ott szerepel a *Gyöngyösi gyűjtemény* külső borítékának felírásában: *Peregrinatio Hierosolymitana Patris Nostri Ordinis*. Kérdésbe jöhet, hogy ez az összetétel miképen értendő? Természetesen a helyes latinság szerint ilykép kellene fordítani: *A mi rendünkbeli atyának* jeruzsálemi zarándoklása. De meggondolóra véve, hogy a ferenczesek krónikája, bizonyosan a szerzet szokásos latinságával, ezen a módon beszél: *e fratribus nostris* és nem *e fratribus nostri ordinis*; *fratres nostros* és nem *fratres et patres nostri ordinis*; ² nem lehetetlen épen, hogy a gyöngyösi magyar barát magyaros szerkezettel egyenesen azt akarta a »*pater nostri ordinis*«-ban mondani, *a mi rendünk atyja*, azaz feje; mint ahogy a pápa, a *pater summus ecclesiae*, az egyház legfőbb atyja, vagyis feje. Ám legyen a *pater nostri ordinis* jelentése akár magyarosan, a mi rendünk atyja, akár latinosan, a mi rendünkbeli atya: egyik esetben sem vonatkozhatik Farnádi Miklósrá. Az első esetben nem, mert 1444 óta, a magyarországi ferenczesek a bosnyákországiaktól elválva külön tartománynyá alakultak és *Kenyeres Fábián* személyében első főnöküket a jenei káptalanban megválasztották, 1527-ig, a mikor a sárospataki káptalani gyűlés *Péchváradai Gábort* utolszor állította a szerzet élére,³ a főnökök sorozatában Farnádi Miklós elő nem fordul, sőt nevével később sem találkozunk a rend történetében sehol; a második esetben nem, mert Farnádi Miklós csak egyszerű *frater* volt; legalább maga sem a címclapon, sem a befejezésben nem mondja magát *paternek*; az egykorú gyöngyösi barát pedig valószínűleg jól tudta, hogy köztük kicsoda frater és kicsoda pater?

Ám vegyük a *sacra* és *pater* jelzőket, ha úgy tetszik, esetlegesen, noha tudatosoknak látszanak: a Péchváradai könyvének címclapja még egy határozott érvet szolgáltat a Gábor atya szerzőségére nézve. A részletező felírás alatt ugyanis vastag betűkkel rövidebb második cím következik: *Compendium locorum*

¹ *Fridrich Orban*: Historia seu compendiosa descriptio Provinciae Hungariae Ordinis Minorum S. P. Francisci. Kassa, 1759. 14.

² *Ugyanaz*: Ugyanott. 19, 21 l.

³ *Ugyanaz*: Ugyanott. 10—27 l.

terre sancte, melyet következetesen ismét ott találunk mind a tárgymutató élén, mind a szentföld leírásának végén, mert a mikor hivatkozni akar, nem szőheti bele mondatába a hosszabb *tizen-négy soros*, hanem csak a rövidebb *négy szavas* címet; egyszerűen azt írja: *Finitur opusculum sive Compendium locorum terre sancte, intra et extra civitatem Hierusalem existentium*. Farnádi a maga kiadásában a második címet elvetette, de következetlenül mind a tárgymutató élén, mind a szöveg végén megtartja; holott ha előbb nem használja, később sem hivatkozhatik rája. Már maga ez az ügyetlensége kétségtelen bizonyosság erkölcsi megfélemlítéséről, hogy a saját neve alatt idegen jószágot árul. Mert ha nem nevezi *Compendium locorum terre sancte*-nek a maga állítólagos művét: hogyan idézheti mégis *ekkép*? Egyszerűen, sőt együgyűen másol Péchváradiból.

Péchváradi az előbeszédében elmondja, hogy ő, a *fenn-nevezett* magyar szerzetes a szent Ferencz rendjéből a szentföldet főnöke engedélyével, *Krisztus születése után 1514-ben*, meglátogatta, s ott *több szerzetessel, kik szintén a szentföldön tartózkodtak*, nem csekély ideig lakott; hogy a szent helyeket ismételve többször bejárta és megszemlélte, hogy ezt a kis fáradságot magára véve, azokat leírja, s nem idegenkedett attól, hogy a szent helyeket meghatározza, mennyire esnek kölcsönösen egymástól: a közelebbieket per pedes — magyarul *lábnyomdock*, a távolabbiakat per passus *láblépés* szerint, s a messzi fekvőket magyar mértfölddel, nem pedig olaszszal, a melyből *öt* teszen egy magyar mértföldet; majd kiemeli, hogy mivel a szent helyeket (a mint érintette) a maga szemével látta, senki ne higye, mikép Jeruzsálem városától vagy a szent sírtól akár keletre vagy nyugatra, akár délre vagy északra minden egyes szent hely nem arra esnék, a merre *ebben a kis munkában, melyet Compendium locorum sanctenек nevezett*, följegyezte; hogy mindama helyet, a hol nagyobb csodadolgok történtek, a lap szélén *fekete* kereszttel megjelölte.¹ S csakugyan 33 ilyen kereszt fordul elő a leírás folyamán.

Farnádi mindezt, néhány kifejezés megváltoztatásával, hűségesen leírja: de azzal a rövidítéssel mégis, hogy elhagyja belőle a »fenn-nevezett«² visszamutatást, a mi a Péchváradi címlapjának pater Gabrielére vonatkozik; valamint az évre, a több szerzetesre, a munkára és rövidebb címére hivatkozást: szóval a mi az eredeti írónak egyenesen személyére útál. Ellenben utánamondja a figyelmeztetést, hogy mindazt a helyet, a hol nagyobb csodadolgok történtek, *vörös* kereszttel megjelölte.² Természetesen, a mi feltűnőbb, jobb is. Keressük aztán a keresztekét és nem találjuk sehol. Mert a másolás, *fekete* tintával írás közben alkalmatlan volt a keresztet *vörössel* megrajzolni; azért valószínűleg az átnézésre

¹ Péchváradi Gábor munkája. 3 l.

² Farnádi Miklós kiadása. 3 l.

halasztotta, aztán pedig teljesen elfelejtette. Így még a kereszt is ellene támad. Sőt az az egyetlen is, melyet példaképen ad, fekete maradt: már a színével czáfolat szavára.

Pécsvári kijelenti, a mint emlékezhetünk, hogy a távolságot a szent helyek között lábnyomokkal, láblépéssel és magyar mértfölddel határozza meg. S a mint egyszer a cikkyel címét leírja és öreges pontossággal, de örökös ismétléssel mindég azon kezd, hogy erről pedig láss *öt* dolgot vagy erről pedig *öt* a mondani való: csakugyan rend szerint szabatosan megvonja a helyrajzot. A számításnak ez az aprólékossága, a tartalomnak ez az *öt pontba* szedése annyira uralkodik nála, hogy minden egyes cikkyelben, még a legkisebben is kifejezésre jut; ez a szerkezet gerince, melyhez az egész anyag lerakodik. A jó Gábor atya ezzel az *egyféle* öntéssel nem árul ugyan el valami sok szellemeséget és vonzó változatosságot meglepő fordulatokkal és szikrázó ellentétekkel, hiszen nem is a maga elbeszélésének bájával, csak a szentföld helyeinek és csodáinak *egyszerű és hűséges* följegyezgetésével akar az olvasónak javára szolgálni: de eljárásának modorossága, a maga törvényének szoros megtartása egészen az utolsó lapig, nagy lelkiismeretességéről tanúskodik; s könyvének minden egyes részlete mutatja, hogy az egésznek megírására mennyi szeretetet, figyelmességet és kicsinyes gondot fordított. Bármerre mozog: mér, számol, soha bele nem fárad; s a mi mondani valója van: osztja legott *öt* pontba, soha bele nem ún. A munka a maga előbeszédétől befejezéséig a dolgozás módjára egységes, kijelentésének alkalmazásában következetes.

Farnádi benn hagyja a másolatban a helyrajz-igérő nyilatkozatot, de csakhamar megfélekedezik róla és többnyire mellőzi a számbeli adatokat. Az efféle részletezés kelletlen neki: inkább a lényegét veszi át. Hogyan? A példa lehet a legélesebb megvilágosítás.

Ime, Pécsvári a következőleg ír: »A *Calvária hegyéről* *öt* a mondani való dolog. Az első, hogy a Calvária hegyére a templomtól 15 lépcső vezet; a Calvária hegye a templomnál, a déli fal mellett, a szent sírtól pedig keletre esik; a Calvária hegye és a szent sír között a távolság 80 lépés, melynek közepén a hely, a hol Krisztus urunkat megfógták, anyja igen megsiratta és terítővel betakarta. A Calvária hegyén szép kápolna van, közepén vastag oszloppal, teteje, azaz *bolthya*, mozaik-művel, aranyos színben, szép képekkel csodálatosan van ékesítve és kifestve.«¹ Farnádi pedig ekként vonja össze: »A Calvária hegyéről *öt* a mondani való dolog. Az első, hogy a Calvária hegyén szép kápolna van, közepén vastag oszloppal, teteje, azaz *boltya* mozaik-művel, aranyos színben, szép képekkel csodálatosan van ékesítve és kifestve.«² A mi a közben, a kikezdéstől *helyrajzul* a kápolna emlí-

¹ Pécsvári Gábor munkája. 8 l.

² Farnádi Miklós kiadása. 7 l.

téséig esik, egyszerűen és együgyűen elhagyja, mint legtöbbnyire. Mert nem gondolja meg, hogy ha előbeszédében adta a mértékeket, a leírásban következetesen adnia kell a méreteket is

Pécsvári aztán, három sorral alább, ismertetését így folytatja: »A második, hogy ott, a Calvária hegyén, van az igen emlékezetes hely és gödör, melyben a kereszt állt, mikor Megváltó urunk rajta csüngött a világ üdveért és megszabadításáért, ez a gödör megtelt a Krisztus drága vérével, mely isteni tagjaiból a kereszten lecsurgott. Mélysége két tenyér és két ujjnyi, lent féltenyérynire szorúl; felső szélessége pedig valamivel több egy tenyéryninél; úgy hogy az ember fél feje bele fér, a fejemet többször beletettem buzgóságból. Oh, én istenem, bárcsak akkor lettem volna ott, mikor a kereszten csüngöttél és fejemet a gödör elé tartottam volna, s drága véred reá csurgott volna! A gödör fölül rézlappal be van fedve, hogy mind a világ végéig úgy maradjon, mint a mikor a kereszt benne állt. S a Calvária hegyen Urunk Jézus a kereszten nyugat felé nézett, hol hatvan gyertya van, melyek közül tizenkettő a ferenczeseké.«¹

Farnádi a pontot lényegében leírja, de azzal a különbséggel, hogy mindazt, a mi az eredeti író élményére, fejének a szent gödörbe tevegetésére, lelkének vallásos rajongással való felsóvárgására, valamint a helyszín bővebb ismeretére, Krisztusnak a kereszten nyugat felé nézésére s a ferenczesek 12 szál gyertyájára vonatkozik, vagyis mindazt, a mit fentebb kiemelést végett *dőlt írással* szedettünk, önkényesen kiselejtezi, s a megmaradt szöveget, hogy nyomtatásbeli műszóval éljünk, a nélkül *tolja össze*.²

Pécsvári végre a cikket illetéknép fejezi be: Az ötödik, hogy a Calvária hegyén a hely, a hol Urunkat a földön keresztre feszítették, *dél felől nem messzi az említett gödörtől, mintegy 26 lépésre; a Boldogságos könyező szűz anya akkor nyugatról állt, gyászszal és sírással, a többi szent asszonyokkal együtt, a felfeszítés helyétől 60 lépésre, az emberek sokaságától és tolongásától odább nem mehetett, mégis jól hallhatta a kalapácsok és ütések kopogását*. Nekünk szerzeteseknek a felfeszítés helye előtt szép oltárunk van, s ott gyakorta misézünk, a zárándok papok hasonlóképp, s ünnep előtt az egész isteni tiszteletet ott végezzük *és egész napon ott ájtatoskodunk*.³

Farnádi ezt a pontot szintén összevonja, csak a fölfeszítés helyét és a ferenczesek oltárát említi meg az eredeti szöveg szerint: de mellőzi belőle az egész helyrajzot a Boldogságos szűzzel és többi szent asszonyokkal; valamint a záró mondatot, hogy a cikkely más véget kapjon.⁴

¹ Pécsvári Gábor munkája. 9 l.

² Farnádi Miklós kiadása. 8 l.

³ Pécsvári Gábor munkája. 9 l.

⁴ Farnádi Miklós kiadása. 8 l.

Hogy is mondja csak a *Régi Magyar Könyvtár* új kötete? Péchváradí könyve *szóruł s:óra* megegyezik a Farnádi Miklós munkájával, kivéve az előbeszéd néhány sorát, s különösen azon helyét, melyben Farnádi felhossa, hogy ő a szent földet praelatusa engedelmével járta meg, hová *Péchváradí* e szavakat *csúsz-tatta be*: »in anno a partu Virginis Mariae, 1514.« — Ha az új szerkesztő mást nem is tesz vala, csak a két szöveg lapjait számlálja össze; nem ütközik ilyen mereven az igazságba. A négy számozatlan levelen kívűl, mely mind a kettőben megvan, a Farnádi kiadása 67, a Péchváradí műve 78 lap, — a sorok egyenlő száma és tömötsége mellett. Pedig a közölt példa tanúsága szerint meny-nyi egyéb különbség akad még köztük!

Vajjon a példabeli két szöveg összehasonlításával lehet-e csak egy pillanatig is kételkedni azon: hogy a teljesebb nem keletkezhetett a vázlatosabbúl, az egyéniebb nem az általánosabbúl, hanem megfordítva? Nem Péchváradí *tűzdelte* meg a maga személyes és részletező adalékaival a Farnádi művét: hanem Farnádi rövidítette meg ezek kisélejtezéseivel a Péchváradí színesebb és hívőbb leírását. Szinte magunk előtt látjuk a vakmerő tolvajt, a mint a Gábor atya könyve felett gubbaszt, a mint szeme a nyomáson, keze a tollon, a mint másol szó szerint vagy összevon pontonkint. Alacsonyágának eltakarására vagy azzal a fogással él, hogy az egyes cikkek helyrajzi adatait és körülményeit elveti,¹ olykor végöket pár szó elhagyásával vagy a mondat-szerkezet átalakításával megváltoztatja;² vagy azzal, hogy a rövidebb cikkeket kivonatosan átírja és külön czimek alatt külön szakaszokba foglalja. Péchváradí ugyanis, a mint kiemeltük, mindvégig ragaszkodik a maga szerkezetéhez, a maga öt pontos tagolásához, még ha kevés is a mutogatni vagy följegyezni valója: Farnádi ellenben ilyenkor fölrészelés nélkül összefoglalva veszi át, a mi emlékezetesebb. Így cselekszik a *Domus sancte Veronice* és a *Locus, ubi dominus ante matrem cecidit sub cruce* apró fejezetekkel; a *Domus Herodis et Pilati* tizenöt sorát ketté választja s a Heródes házát és Pilátus házát külön felírással három-három sorban érinti meg; a *Lignum sancte crucis*ből kiszakítva adja a *Fons Philippit*, az *Emausból* a *Silóról* és *Modinról* szóló pontokat, *Rama* városa ösmertetéséből, hogy egyebet ne említsünk, a közeli *Diospolist*, mely ott ötödik pontúl áll. Péchváradinál minden egyes cikkely, még a legkisebb is, a maga következetességével a munka egységes keretébe illeszkedik: Farnádi ellenben a maga feldarabolásával megrontja az egységes keretet, s önállós-kodva is önállótlanágát árulja el. Vagy leginkább ahhoz a mesterkedéshez folyamodik, hogy a Gábor atya közvetlen élményeit,

¹ Péchváradí Gábor munkája: 9, 18, 20, 21 és számtalan lapon. Vesd össze Farnádi M. kiadásában a megfelelő helyekkel.

² Péchváradí Gábor munkája: 15, 17, 23, 26, 27, 32, 36, 44, 70, 72 és számtalan lapon.

kegyeskedő felfohászkodásait és célzatos vonatkoztatásait hagyogatja el; ha pedig megtartja, színüket, hangjukat, értelmüket a lehetőség szerint általánosítja.

Pécsvári a *szent kereszt feltalálásáról* írva elbeszéli, hogy Cozroe, a perzsák királya Jeruzsálemből, a hol szent Ilona hagyta a szent keresztet, elrabolta: de Eradius, buzgó katolikus császár, megölvén őt, Jeruzsálembé vitte és a régi helyére tette, *a hol szent Ilona ezüst tartóba foglalta volt, ama fali ablakba, melynek nyoma mai napig feumaradt a templom oldalánál a Boldogságos szűz kápolnájában, a hol mi ferenczes szerzetesek éjjel s nappal isteni tiszteletet végezzünk.*¹ Farnádi pedig mind-ebből csak annyit vesz át, hogy Cozroe, a perzsák királya, Jeruzsálemből, a hol szent Ilona hagyta, a szent keresztet elrabolta, de Eradius, buzgó katolikus császár, megölvén őt, Jeruzsálembé visszavitte.² A többi nem érdekli.

Pécsvári az *Úr szent sírjáról* szólva felhossa, hogy az a pogányok birtokában lévén, 1516-ban, (a mint gondolom) az örmények 20 aranyat fizettek nekik, hogy a szent sír templomába beeresszék őket; az abissíniaiak pedig 100 aranyat adtak: ezeket bebocsátották, az örményeket pedig elutasították.³ Farnádi minderről az *évvel és a mint gondolom*-mal épületesen hallgat.

Pécsvári a *Krisztus tömlöczéről és fölfeszítéséről* szólva, meghatott szívvel az Úrnak ajkára a szenvedés pilanatában eme megindító szavakat adja: »Óh, szentséges atyám, örök isten, végy magadhoz, ártatlan fiadat. Neked ajánlom magamat tiszta áldozatul az emberiség üdvéért, bűneinek bocsánatára. Ime, betölt a 33 esztendő, mialatt szemem szüntelenül e kereszten csüngött, hogy meghaljak rajta a te akaratodból az emberiség megváltásáért, a mi után sóvárogtam mindég.«⁴ Farnádi az egész helyzetet ezzel a fohásszerű felsóhajtással együtt mellőzi.

Pécsvári a *Krisztus megfogadásának helyéről* emlékezve, elmondja, hogy a hitetlen pogányok gyakran látva *bennünket, szerzeteseket* a helyet látogatni, megfertőztették azt.⁵ Farnádi a pontot e nélkül a megokolás nélkül másolja le.⁶ Pécsvári a szent *Paula és Eustachius* legendájában kiemeli, hogy közel Bethlehemhez, az olajfák alatt, az a hely, hol a mennyei sereg *Gábor* angyallal összegyűlt, az urat dicsérve és hirdetve: »Dicsőség a magasságban istennek és a földön az embereknek jó akarat!«⁷ Farnádi a jelenetet pár szó megváltoztatásával átírja, de az angyal

¹ Pécsvári Gábor munkája. 4—5 l.

² Farnádi Miklós kiadása. 4—5 l.

³ Pécsvári Gábor munkája. 12 l.

⁴ Pécsvári Gábor munkája. 19 l.

⁵ Pécsvári Gábor munkája. 30 l.

⁶ Farnádi Miklós kiadása. 25 l.

⁷ Pécsvári Gábor munkája. 52 l.

nevét kihagyja.¹ Mi köze is neki Gáborral, mikor az a Péchváradí játja, mai magyarsággal druszája? Az utolsó cikkely végén Péchváradí jámboran könyörögve, az atya, fiú és szent lélek isten, a Boldogságos szűz és szent Jeromos után, s a minden szentek előtt kegyeletesen megnevezi *boldog Ferenczet*,² hiszen rendjének alapítója és védője. Farnádi nem említi.³ Talán azt gondolta magában: ám hálálkodjék neki az öreg, eleget segítette, négyszer a magyarországi ferenczesek főnökévé tette; ő nem köteles vele, a ki közönséges szerzetes maradt, — bizony nagyon közönséges!

Farnádi azonban e »menyei irtványokat« nem mindég hányogatja ki és takarítja el a kellő figyelmességgel. Meg-megakad közben, a merre tarolt, valamely szilánk vagy valamely tuskó, s tolvajságának ma is megbotránkoztató bűnjele. Péchváradí például kijelenti, hogy 1514-ben indult a szentföldre, hol nem csekély ideig tartózkodott: ehhez képest *Jeruzsálem történetében* teljes hitelességgel beszélhet el oly eseményeket, melyek 1516. és 1517-ben következtek. »A saracénok — úgy mond — 1187. október 2-án újra elfoglalták Jeruzsálemet, s ettől az időtől fogva birták 1515-ig: de az úrnak 1516 ik esztendejében, mikor én, ki ezt írtam, Jeruzsálemben valék, a törökök császára Konstantinápolyból a szultán ellen jött, kit a csatában vagy ütközetben megölt. Egyiptomban, Kairóban, más szultánt választottak helyébe; ám a török császár azt is legyőzte és megfojtatta. Most az Úrnak 1517-dik esztendejében a török császár uralkodik mind a szentföldön, a jeruzsálemi királyságban és Egyiptomban, mind az egész Syrián és Arábián.⁴ Farnádi ellenben nem beszélt az elutazás évéről, ez adatokat mégis szórúl szóra, esztendőről esztendőre lemásolja; s az eredeti szöveget mindössze azzal rövidíti meg, hogy elhagyja belőle: az »ettől az időtől fogva birták 1515-ig« és »a mikor én, ki ezt írtam, Jeruzsálemben valék« — jellemző mondatokat.⁵

Péchváradí a *Salamon templomának* ismertetésekor az egyiptomi szultán esetére ismét visszatér. »Az Úrnak 1516-dik esztendejében — írja — *eljövén* a törökök császára *Aleph városa körül* a szultánt megölte, s a ramlai úton, *hol egykor Ramla városa volt, Jeruzsálemtől öt mértföldre*, az egyiptomi Kairóban újlag választott új szultán ellen menve, seregével öt mértföldön át, szent Sylvester pápa előestéjén, Jeruzsálembé kanyarodott és a *Salamon* templomába tért, nem kevés pénzt osztva szét a saracénoknak alamizsnaként.«⁶ Farnádi hasonlóképp megismétli, de

¹ Farnádi Miklós kiadása. 45 l.

² Péchváradí Gábor munkája. 77 l.

³ Farnádi Miklós kiadása. 66 l.

⁵ Péchváradí Gábor munkája. 5 l.

⁴ Farnádi Miklós kiadása. 5 l.

⁶ Péchváradí Gábor munkája. 25 l.

nehány mondat összevonásával, az esetet. »A törökök császára 1516-ban, úgy mond, az egyik szultánt megölvén, Róma útján (toll- vagy sajtó-hibával Ramula vagy Rama helyett) a másik Egyiptomban újlag választott szultán ellen menve, seregével öt mértföldön át, szent Sylvester pápa előestéjén, Jeruzsálembé kanyarodott. Buzgóságból a templomba tért, sok pénzt osztva szét a saracénoknak alamizsnaként.«¹

Pécsvári *Kairó városa* leírásában harmadszor is, ez alkalommal a legrészletesebben, elbeszéli a történetet: »Az Úrnak 1516-ik esztendejében, kezdi megint, mikor én, *ferenczrendi szerzetes*, ki ezt írtam, ott állanék Jeruzsálemben, *a syonhegyi kolostorban több szerzetessel együtt*, jött a törökök császára Konstantinápolyból, *300,000 harczossal*, a szultán ellen, ki Kairóból szembe sietve Damascuson túl, a nagy Aleph városa körül, augusztus végén megütközött véle. A szultán legyőztetvén és megöletvén, a török innét Antióchián és Tripolison át szeptember havában Damascusba ért; majd decemberben megindulva, az év utolsó előtt való napján, szent Sylvester pápa előestéjén, Jeruzsálembé érkezett és bevonult (*a jelenlétében*) minden ellenállás nélkül. Az itt lakozó saracénok készségesen fogadták, s a Salamon templomába térve, nem csekély pénzt osztott szét köztük alamizsnaként. Másnap, azaz Sylvester napján, innen Egyiptom felé fordította útját, Kairó városának, az új szultán ellen; s azt legyőzte és megölte. Most tehát az Úrnak 1517-dik esztendejében a császár Kairó városában lakozik.«² Farnádi pedig mindezt, néhány vonás elhagyásával, melyet fentebb *dőlt betűvel* szedetünk, megint szórúl szóra, esztendőről esztendőre leírja.³ Az a néhány vonás összeszedve: hogy Pécsvári több szerzetes társával állt a syonhegyi kolostorban, mikor a török császár 300,000 harczossal Jeruzsálembé, az ő jelenlétében bevonult. S ha ő több szerzetesről beszél, csak következetes marad magához, mert előszavának kijelentése szerint több szerzetessel tartózkodott a szent földön; ha viszont Farnádi nem említi őket, szintén csak következetesen jár el, mert ott is mélyen hallgatott róluk. Egyébben híven és határozottan utána mondja, a mit Gábor atya állít: »a mikor én, ki ezt írtam, ott állanék Jeruzsálemben.« S még többször megismétli ilyen módon *az ő egyenes magára vonatkoztatásait*: de szerencsére mindég úgy, oly összevonással vagy rövidítéssel, a melyből világosan megismertük, hogy ő az, a ki vét a hetedik parancsolat ellen.

Pécsvári például ezen a helyen így szól; »a mikor én, *ferenczrendi szerzetes*, ki ezt írtam, ott állanék Jeruzsálemben, *a syonhegyi kolostorban több szerzetessel együtt*.« Farnádi pedig

¹ *Farnádi Miklós* kiadása. 21—22 l.

² *Pécsvári Gábor* munkája. 54 l.

³ *Farnádi Miklós* kiadása. 46 l.

ekként veszi át: »a mikor én, ki ezt írtam, ott állanék Jeruzsálem-ben.« Minden szava megvan a Péchváradai mondásában: de ennek a mondásából fele sincs meg nála. Melyik merített a másiktól? Ebbe a mélységbe mindenki könnyen beláthat.

Péchváradai például az *Úr szent sírjának* csodáiról írva elmondja, hogy nagy-szombaton a szent sírra csodálatoskép tűz szállt alá az égből, melytől az egyház gyertyái mind meggyúltak. Mióta azonban megszűnt a földön a jámborság és engedelmesség a római egyház iránt, a tűz többé nem mutatkozott. »Azért nem igaz, folytatja, hogy a tűz ma is leszáll nagy-szombaton a szent sírra. Mindamellett *újabb időben a Jeruzsálemben lakozó* népek ezzel a csellel élnek, a mit én, a fennmondott ferenczrendi szerzetes, ki ezt írtam, *megfigyeltem, s tisztán és nyilván láttam, hogy ott ma is tüzet élesztenek és csinálnak.*¹ Nevezetesen azért, hogy aztán a keresztyéneket, mint 1516-ban az abissiniaikat, drága pénzen csoda-látni beeresszék. Farnádi a hagyományt hasonlóképp beszéli el, de a magára vonatkoztatást összekapja. »Azért nem igaz, — úgy mond, — hogy a tűz ma is leszáll nagy-szombaton a szent sírra, mindamellett a népek ma is ezzel a csellel élnek, miként én, a fennmondott ferenczrendi szerzetes, ki ezt írtam, szemimmal láttam.«² S a mig ez összekapást kieszeli, egészen elfeledi 1-ször, hogy ő fent nem mondta meg a nevét; 2-ször, hogy nem magyarázza meg a jeruzsálemi népek e cselét. Melyik merített a másiktól? Erre a kérdésre mindenki könnyen megfelelehet.

Péchváradai például a *Krisztus halottas terítőjéről* beszélve elöadja, hogy a Boldogságos szűz kiszenvedett fiát előbb lágyabb gyolcszal, aztán durvább szövettel takarta be; hogy ezek közül az egyiket a jeruzsálemi keresztyén királyság idejében a ragusai érsek szerezte meg és székhelyére vitte. »S most ott van, teszi hozzá, — a hol én, ki ezt írtam, magam láttam, s az üvegtartót, a melyben áll, csókoltam. Fehér színű, hasonló, a mint nekem tetszett, a darótzhoz, minőt a rabszolgák viselnek; s valóban a szent földön is láttam, hogy a szegény emberek a pogányok és keresztyének között ilyen daróczfélében járnak.«³ Farnádi mind a történeti adatot, mind a személyes tapasztalatot lemásolja, de a befejezés nélkül. Hiányzik nála ez a részletesebb összehasonlítás: »*Valóban a szent földön is láttam, hogy a szegény emberek a pogányok és keresztyének között ilyen ruhában, durva daróczfélében járnak.*«⁴ Melyik merített másiktól? Ebbe a mélységbe mindenki könnyen betekinthe.

Péchváradai például *India ismertetésének* végén így ír: Azok az indiai zarándokok, a kik az Úr szent sírához, Jeruzsálembe jönek, a kik közül én sok alázatos és szelíd feketét láttam, kik

¹ Péchváradai Gábor munkája. 12 l.

² Farnádi Miklós kiadása, 10 l.

³ Péchváradai Gábor munkája. 47, 48 l.

⁴ Farnádi Miklós kiadása. 40, 41 l.

írántunk, szerzetesek iránt, nyájasan viselkedtek, kezünket és vállunkat csókolták, többnyire elmentek a római curiához is, s onnan a hívők más országaiba.«¹ Farnádi pedig mindezt ekként vonja össze: »Azok az indiaiak, kik ájtatos czélből Jeruzsálembe jönnek, többnyire elmennek a római curiához, kiket én láttam.«² Melyik merített a másiktól? Erre a kérdésre mindenki könnyen válaszolhat.

Pécsvári a maga *latin szövegébe*, főként a magyar szerzetességnek és papságnak irván, szabatosabb értelmezésül néhány *magyar szót* sző bele. Így mindjárt, a mint emlékezhetünk, előbeszédében meghatározza, hogy a távolságot per pedes, *közönségesen* (vagyis magyarul) *lábnyomdock*, és per passus, *közönségesen láblépés* szerint méri.³ Így a kápolna menyezete nála testudó, *azaz bolthya*;⁴ így a Krisztus szent sírja szerinte fehér márványlapok alatt ad septem ulnas, *közönségesen hét sengh-re* van;⁵ így az apró sárga baraczkra megjegyzi, hogy *a magyarok marinának, közönségesen tengwiry baraczk*-nak nevezik;⁶ így a morbus regius vagyis sárgaság az ő felvilágosításaként *közönségesen francius war*,⁷ a pannus asper pedig *darótz*.⁸ Farnádi ezeket a szöveget is leírja a francius war és tengeri baraczk kivételével: de a régiesebb sengh helyett már *synget* ír, s a »*vulgo-közönségesen*«⁹ szokás, a hivatkozást csak ennél tartja meg. Legföljebb egy *i* betűt vet közbe az *id est* rövidítéseként egyebütt.⁹ Pécsváradinál tehát még e néhány magyar kifejezés is teljesebb és használatának módja következetesebb.

Már most mindezt elgondolva és összefoglalva, önkényt nyilall elénk a kérdés: hogyan jöhetett a Pécsvári eredetisége csak egy pillanatra is gyanúba? Hogyan lehetett nem állítani, hanem egyszerűen csak feltenni is: 1. hogy ő, kiről a ferenczesek krónikája megőrizte, mikép 1514-ben minden minden szentek ünnepe után, egyetemes rendfőnöke engedélyével, Pászthóy János társaságában a szent földre utazott, lopta a maga leírását;¹⁰ 2. hogy a magyarországi szent Ferencz-rend, ez a derék és tisztességes szerzet, nemcsak zarándoklása előtt, de útirajzának megjelenése után is kétszer fejének választja, ha *közönséges irodalmi tolvaj*? Hogyan lehetett nem állítani, hanem egyszerűen csak feltenni is: 1. hogy a Farnádi kiadása korábbi, mikor czikkelyről-czikkelyre, pontról-pontra másol,

¹ Pécsvári Gábor munkája. 59 l.

² Farnádi Miklós kiadása. 51 l.

³ Pécsvári Gábor munkája, 3. l.

⁴ Ugyanaz: Ugyanott. 8, 24 l.

⁵ Pécsvári Gábor munkája. 10 l.

⁶ Ugyanaz: Ugyanott. 22 l.

⁷ Ugyanaz: Ugyanott. 15 l.

⁸ Pécsvári Gábor munkája. 58 l.

⁹ Farnádi Miklós kiadása. 9 l.

¹⁰ Fridrich Orbán: Historia seu compendiosa descriptio Provinciae Hungariae ordinis Minorum S. P. Francisci. Kassa, 1759. 21 l.

összevon, kivonatot, elhagyogat; úgy hogy minden ő helye megvan a Péchvárad-i könyvében, de ennek *tömérdek helye* nincs meg az övében;¹ 2. hogy a Farnádi kiadása 1490 táján készült és 1500 előtt nyomult, a mikor 1516. és 1517-diki eseményekről beszél már az ötödik lapon, még pedig nem is számmal, hanem a nagyobb bizonyosság végett betűvel írva és nyomtatva az esztendőket? Óh Noroff, óh Tobler, óh ti többiek, kik ép annyi kutatással és önállósággal merítettek egymásból, mint Farnádi Péchváradiból, és nem tartottátok sem szükségesnek, sem érdemesnek, hogy lelkiismeretötök és tudományotok becsületének megmentése érdekében legalább öt lapot olvassatok el abból a munkából, melyet a világirodalomban eleddig olyan feneketlen tudományossággal meghatározottatok, — ti feleljetek meg erre a csodálkozásra és boszankodásra egyiránt méltó *izére!* Vagy azt hittétek talán, hogy ez a ti nagyrabecsült lelki rokonotok, Farnádi Miklós, előre belátott az idő méhébe, előre elolvasta és közrebocsátotta, a mit Péchvárad-i Gábor majdan 27 évvel később meg fog írni?

Az összes belső érvek megdönthetetlen bizonyosága szerint az igazság az, hogy *Péchvárad-i az eredeti tulajdonos és Farnádi az első nagy tolvaj a hazai irodalomban*; bár nem lehetetlen, hogy főnökének a szent földön kísérője volt; hogy a Péchvárad-i munkája, mivel 1516. és 1517-dik évbéli eseményeket emleget, nem készülhetett az utóbbi esztendőnél előbb, és nem jelenhetett meg 1518-nál vagy 1519-nél korábban, ennél fogva, ha csakugyan a Winterburger műhelyében nyomult, az ő szereplésének épen a végére esik; hogy a *Farnádi példánya ebből a kiadásból keletkezett*, kétségtelenül a Péchvárad-i halála után és valószínűleg a Singrenius műhelyében került ki a sajtó alól hű utánzattal, tehát sem egy időben, sem egy nyomdában nem készült, a mint a *Könyvkiállítási Emlék* tanítja; nem is valami ritka curiosum, hanem közönséges plagium, részint egyszerű másolat, részint együgyű kivonat, mert még a tolvajság elpalástolásában sem elég óvatos és következetes. Mindennek következtében pedig a *Régi Magyar Könyvtár* harmadik kötete megfelelő helyeinek minden sora és minden adata rosz és kijavítandó. Noroff és Tobler még csak menthető, mert a kétféle szöveget egyik sem látta, így egyik sem hasonlíthatta össze: de a Régi Magyar Könyvtár új szerkesztőjének eljárása menthetetlen, mert mind a két kiadás a keze ügyébe esett. Hiszen mit tudunk, ha még azt sem ismerjük, a mi a miénk? Pedig ép abban áll az irodalomtörténet egyik nagy és nemes hivatása, hogy az eszmék és tények lánczolatán visszamenve kinek-kinek megállapítsa érdemét és hitványságát.

SZÉCHY KÁROLY.

¹ Többel Péchváradinál: 5, 8, 12, 15, 20, 25, 28, 30, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 48, 52, 53, 54, 59, 61, 70 és szinte minden lapon.